

# Mikołaj Tarkowski

---

## Prawo publiczne na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie

---

Zeszyty Prawnicze 9/1, 191-217

---

2009

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej [bazhum.muzhp.pl](http://bazhum.muzhp.pl), gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

MIKOŁAJ TARKOWSKI

Uniwersytet Gdański

PRAWO PUBLICZNE  
NA UNIWERSYTECIE STEFANA BATOREGO W WILNIE

Wydział Prawa i Nauk Społecznych (WPiNS) Uniwersytetu Stefana Batorego (USB) był w okresie międzywojennym centrum życia naukowego wileńskich prawników<sup>1</sup>. Prowadzono na nim badania i wykłady zarówno w dziedzinie prawa publicznego, prywatnego, jak i nauk pomocniczych prawa<sup>2</sup>. Struktura wileńskiego systemu kształ-

---

<sup>1</sup> Działalność WPiNS w okresie 1919-1928 opisał prof. Iwo JAWORSKI; por. Lietuvos Centrinis Valstybės Archyvas, Vilnius (dalej: LCVA), mszp., sygn., 175. 2. VI B 3, [I. JAWORSKI], *Historia Wydziału Prawa i Nauk Społecznych Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie*, k. 1; na temat funkcjonowania Wydziału Prawa USB w latach 30. XX wieku por. B. WRÓBLEWSKI, *Sprawozdanie z działalności Wydziału Prawa i Nauk Społecznych Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie za rok akademicki 1934/35*, Wilno 1936, s. I-XXVIII; por. też M. TARKOWSKI, *Wydział Prawa i Nauk Społecznych Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie 1919-1939 – przyczynek do dziejów szkolnictwa wyższego w dwudziestoleciu międzywojennym*, «Zeszyty Studenckie Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego» 2 (2008), s. 61.

<sup>2</sup> W dyskusjach nad reformą uniwersyteckich studiów prawniczych wileński profesor prawa cywilnego Eugeniusz Waśkowski wyróżnił – według treści i stosowanej w nich metody – cztery grupy przedmiotów: cywilistyczną (prawo cywilne, handlowe, międzynarodowe prywatne, procedura cywilna); kryminologiczną (prawo karne, polityka kryminalna, medycyna i psychiatria sądowa); prawa publicznego (prawo państwowe, administracyjne, kościelne); ekonomiczną (ekonomia polityczna, prawo skarbowe, polityka skarbową). Przedmioty historyczno-prawne (pomocnicze nauki prawa) miały być natomiast wykładane dwufazowo: w pierwszej kolejności – kursy wstępne z zakresu prawa rzymskiego, historii prawa zachodnioeuropejskiego, czy też historii państwa i prawa polskiego. W dalszym toku studiów miało natomiast nastąpić

cenia kadr prawniczych, nie różniła się zasadniczo od przyjętej chociażby na Wydziale Prawa Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie<sup>3</sup> lub Wydziale Prawno-Ekonomicznym Uniwersytetu Poznańskiego<sup>4</sup>. Wynikała ona zresztą z rozporządzenia ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego (MWRiOP) z 16 października 1920 roku w sprawie organizacji studiów prawnych na uniwersytetach państwowych<sup>5</sup> oraz późniejszego rozporządzenia z 29 listopada 1926 roku o organizacji studiów w zakresie nauk prawnych i społecznych w uniwersytetach państwowych<sup>6</sup>. Oba akty prawne miały oparcie w art. 114 ustawy z 13 lipca 1920 roku o szkołach akademickich<sup>7</sup>.

W programach nauczania zajęcia z zakresu prawa publicznego przewidziano, poczynając od II roku studiów. Prowadzili je: prof. Wacław Komarnicki (nauka o państwie wraz z prawem politycznym – obecnie prawo konstytucyjne, oraz prawo narodów – teraz prawo publiczne międzynarodowe); dr Michał Król (historia prawa konstytucyjnego); dr Andrzej Mycielski (proseminarium z prawa politycznego); prof. Bolesław Wilanowski (prawo kościelne)<sup>8</sup>. Wykłady na III roku prowadzili: prof. Bronisław Wróblewski (prawo kar-

---

połączenie specjalistycznych badań nad dziedzinami dogmatycznymi z wykładami prowadzonymi przez przedstawicieli poszczególnych dziedzin historycznych; por. E. WAŚKOWSKI, *O reformie studiów prawniczych*, Lwów 1936, s. 4-5.

<sup>3</sup> A. REDZIK, *Wydział Prawa Uniwersytetu Lwowskiego w latach 1939-1946*, Lublin 2006, s. 33; por. też: TENŻE, *Prawo prywatne na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie*, Warszawa 2009, s. XI-XII.

<sup>4</sup> K. KRASOWSKI, *Zarys dziejów Wydziału Prawa Uniwersytetu w Poznaniu 1919-2004*, Poznań 2004, s. 35-36.

<sup>5</sup> Dz.Urz. Ministerstwa MWRiOP, z 1926 r. Nr 22., poz. 140.

<sup>6</sup> Dz.Urz. MWRiOP, z 1926 r. Nr 16., poz. 211; por. też: LCVA, mspz., sygn. 175. 2. VI B. 139, *Załącznik do protokołu Rady Wydziału Prawa i Nauk Społecznych z 29 kwietnia 1939 roku. Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego o organizacji studiów w zakresie nauk prawnych i społecznych w uniwersytetach państwowych. Protokoły posiedzeń Rady Wydziału 1931-1939* (odpisy), k. 10.; por. też: A. REDZIK, *Wydział Prawa Uniwersytetu*, cit., s. 31.

<sup>7</sup> Dz. U. RP. z 1920 r. Nr 72, poz. 494.

<sup>8</sup> *Skład Uniwersytetu w roku akademickim 1938/39*, Wilno 1938, s. 72.

ne); dr Witold Świda (polski proces karny, więziennictwo); prof. Mieczysław Gutkowski (skarbowość i prawo skarbowe oraz statystyka); prof. Jerzy Panejko (nauka administracji i prawo administracyjne)<sup>9</sup>.

Z kolei na IV – ostatnim roku studiów słuchacze uczestniczyli w prelekcjach z medycyny sądowej<sup>10</sup>, organizowanych przez profesora Wydziału Lekarskiego USB, znanego w Polsce i zagranicą toksykologą<sup>11</sup>, Sergiusza Schillinga-Siengalewicza<sup>12</sup>.

Organizacją badań i zajęć dydaktycznych w zakresie prawa konstytucyjnego zajmowali się pracownicy Katedry Nauki o Państwie i Prawa Państwowego. Kierownikiem jej był od 1920 roku W. Komarnicki<sup>13</sup> który współpracował w katedrze z M. Królem<sup>14</sup> i A. Mycielskim<sup>15</sup>.

<sup>9</sup> *Skład Uniwersytetu w roku akademickim 1938/39*, cit., s. 73.

<sup>10</sup> Wileński naukowiec charakteryzował ją następująco: „medycyna sądowa, podobnie zresztą jak i inne gałęzie nauk lekarskich, pod wpływem ciągłych postępów nauk przyrodniczych, przeżywa [...] okres przewartościowania niektórych dotychczasowych poglądów [...] posiada własne kierunki i zagadnienia [...] wymaga bezwzględnie specjalizacji lekarza, zajmującego się orzecznictwem sądowym”, dodając: „[...] pogląd dawny [...] że każdy lekarz może być medykiem sądowym – jest zasadniczo błędny. Medycyna sądowa wymaga nie tylko rozległych wiadomości teoretycznych i klinicznych, wymaga również szczególnych metod badania i wdrożenia się w sposób myślenia tak lekarskiego jak i prawniczego. W leczeniu dużą rolę [...] odgrywa intuicja [...] w orzecznictwie sądowym intuicja odchodzi na daleki plan, a pozostają tylko konkretne wiadomości [...]”; S. SCHILLING-SIENGALEWICZ, *Kilka uwag o orzecznictwie lekarskim*, «Wileński Przegląd Prawniczy», 1 (1932), s. 10.

<sup>11</sup> Biblioteka Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, mszp., sygn. 3071. IV. 7. S. GUMOWSKA, *Wydział Prawa i Nauk Społecznych USB*, k. 7; por. też: A. STANEK, Z. ŚLEDZIŃSKI, *Dzieje nauczania medycyny w Wilnie*, [w:] *Dzieje nauczania medycyny na ziemiach polskich*, Kraków 2001, s. 208.

<sup>12</sup> Muzeum Historii Akademii Medycznej w Gdańsku w Zakładzie Historii i Filozofii Nauk Medycznych, *Uniwersytet Stefana Batorego w Wilnie. Od założenia rok 357. Skład Uniwersytetu w roku akademickim 1935/1936*, Wilno [bdw], s. 19.

<sup>13</sup> LCVA, mszp. sygn. 175,2 VI B3, [I. JAWORSKI], *Historia Wydziału Prawa*, cit., k.2.

<sup>14</sup> W. SUKIENICKI, *Alma Mater Vilnensis. Prace Społeczności Akademickiej Uniwersytetu Stefana Batorego na obczyźnie. W dziesiątą rocznicę przerwania normalnej pracy USB. Sprawozdania i dokumenty*, I, Londyn 1949, s. 113.

<sup>15</sup> Andrzej Mycielski w latach powojennych był profesorem prawa na Uniwersytecie Wrocławskim; por. *Uniwersytet Stefana Batorego w Wilnie. Od założenia rok 356, Skład*

W roku akademickim 1934/1935 na seminarium uczęszczało sześciu studentów. Podczas trzynastu spotkań prowadzili oni dyskusje, wygłaszali referaty, prezentowali prace pisemne<sup>16</sup>. W. Komarnicki, jako jeden z pierwszych pracowników WPiNS został objęty – finansowanym przez rząd francuski – programem wymiany naukowców. Był on – zdaniem dziekana Alfonsa Parczewskiego – najodpowiedniejszym kandydatem na stypendystę tak renomowanych ośrodków, jak Szkoła Nauk Politycznych, Szkoła Prawa Międzynarodowego, czy też założonego w 1869 roku Paryskiego Towarzystwa Prawa Porównawczego<sup>17</sup>. Przemawiał za nim zwłaszcza uznany dorobek naukowy<sup>18</sup>. Paryska wyprawa, nie była jedyną peregrynacją naukową W. Komarnickiego. W pierwszym trymestrze roku akademickiego 1927/1928, dzięki udzielenemu wsparciu finansowemu MWRiOP, wyjechał tam ponownie, i uzyskał materiały do studium o genezie państwa polskiego w świetle prawa międzynarodowego. Niezbędnej – i owocnej – pomocy udzielił

---

*Uniwersytetu w roku akademickim 1934/35*, Wilno [bdw], s. 13; por. też: T. KUTA, *Moje wspomnienia jako studenta, a następnie pomocniczego pracownika w początkach drogi rozwojowej Uniwersytetu Wrocławskiego (lata 1945-1960)*, [w:] *Studia i materiały z dziejów Uniwersytetu Wrocławskiego*, II, Wrocław 1993, s. 261; P. PLUTA, *Autorytety prawnicze z Uniwersytetu Stefana Batorego po zakończeniu II wojny Światowej. Zarys losów życiowych*, [w:] *Wybitni prawnicy na przestrzeni wieków*, Wrocław 2006, s. 219; por. K. JONCA, *Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Wrocławskiego 1945-1995*, Wrocław 1996, s. 20.

<sup>16</sup> Spośród prac uczestników seminarium wyróżniono: *Neutralność* (A. CYBULINA), *Referendum* (K. BOHDANOWICZA), *Imperium Brytyjskie* (St. JANICKIEGO), *Zmiany ustroju Indii brytyjskich* (Cz. JEŚMIANA), *Sprawa tranzytu przez Litwę* (St. ŁOZIDINA), *Stanowisko prezydenta w konstytucji kwietniowej*; por. B. WRÓBLEWSKI, *Sprawozdanie z działalności Wydziału*, cit., s. V; por. też: LCVA, rkps, sygn. 175. 2. VI B. 2c, *Sprawozdanie kierownika seminarium W. KOMARNICKIEGO z 1 czerwca 1931*, k. 52.

<sup>17</sup> LCVA, mszp., sygn. 175. 1. IA. 855, A. PARCZEWSKI, *Wniosek Wydziału Prawa i Nauk Społecznych Uniwersytetu Stefana Batorego*. Pismo dziekana Alfonsa Parczewskiego z 4 marca 1921 roku. Stypendium francuskie, k. 1.

<sup>18</sup> *Powstanie państw ze stanowiska nauki o państwie i prawa międzynarodowego* (Warszawa 1916), *Ustrój państwowy Austro-Węgier w oświetleniu historycznym i prawnym wraz z przekładem tekstu konstytucji* (Warszawa 1917); por. LCVA, mszp., sygn. 175. 1. IA. 855, A. PARCZEWSKI, *Wniosek Wydziału Prawa*, cit., k. 1v.

mu w tamtejszych archiwach polski ambasador Alfred Chłapowski<sup>19</sup>. Dokumenty, w szczególności pochodzące z konferencji pokojowej w Wersalu, W. Komarnicki odnalazł w zbiorach Biura Dokumentacji Międzynarodowej w podparyskim Vincennes, a także w bibliotece Fundacji Carnegie'go dla Międzynarodowego Pokoju. Ostatnim punktem pobytu w Paryżu było – na zaproszenie Ambasady Polskiej oraz francusko-polskiego Komitetu Studiów, którym kierował prof. Emanuel Barthélémy – przedstawienie referatu Kwestia litewska dawniej i dzisiaj<sup>20</sup>. W drodze powrotnej badacz zatrzymał się w Berlinie, gdzie również przeprowadził udaną kwerendę. Wynikiem tych badań był artykuł opublikowany przez „Rocznik Prawniczy Wileński”<sup>21</sup>.

W. Komarnicki wykładał prawo polityczne na podstawie wydane-go w 1937 roku podręcznika *Ustrój państwowy Polski współczesnej. Geneza i system*. Stosował w nim zarówno metodę dogmatyczną, jak i prawno-porównawczą, nie stronił też od ukazywania konstytucyjnej praktyki<sup>22</sup>. Ponieważ był posłem na sejm, wybranym w 1928 r. z listy Stronnictwa Narodowego, a także radnym m. Wilna – niektóre jego publikacje związane były z działalnością polityczną<sup>23</sup>.

<sup>19</sup> M. KORNAT, *Polityka równowagi 1934-1939. Polska między Wschodem z Zachodem*, Kraków 2007, s. 285.

<sup>20</sup> LCVA, mszp., sygn. 175. 2. VI B. 41, *Sprawozdanie z podróży naukowej Prof.[esora] Zwycz[ajnego]. Wydziału Prawa i Nauk Społecznych U.S.B dra Wacława Komarnickiego*. Pismo z 21 stycznia 1928 roku. Korespondencja, k. 47-48.

<sup>21</sup> W. KOMARNICKI, *Upadek i wskrzeszenie Państwa Polskiego w literaturze niemieckiej*, «Rocznik Prawniczy Wileński» 2 (1928), s. 241-269.

<sup>22</sup> W. KOMARNICKI, *Ustrój państwowy Polski współczesnej. Geneza i system. Reprint dzieła opublikowanego w Wilnie w roku 1937. W 85 rocznicę uchwalenia pierwszej Konstytucji Rzeczypospolitej XX wieku. Ku uczczeniu nauki prawa konstytucyjnego w Polsce niepodległej 1918-1939*, Kraków 2006, s. VIII.

<sup>23</sup> POŁ. B. WRÓBLEWSKI, *Sprawozdanie z działalności Wydziału*, cit., s. XXII; Zwłaszcza: *Numerus clausus w szkołach akademickich. Referat wygłoszony przez dra Wacława Komarnickiego prof. Uniwersytetu Wileńskiego, Posła na Sejm na posiedzeniu Komisji Oświatowej Sejmu w dniu 3 marca 1932 r. o wniosku Klubu Narodowego w sprawie unormowania ilości studentów i wolnych słuchaczy w szkołach akademickich*, Warszawa 1932, s. 30-40; TENŻE, *O zmianie Konstytucji Polskiej*, Wilno 1927; TENŻE, *O konstytucję narodową. Stanowisko Stronnictwa Narodowego w sprawie*

Zapoczątkowane przezeń badania rozwijali przedstawiciele młodszego pokolenia. Po kilku innych rozprawach, M. Król<sup>24</sup> w pracy *Próby kodyfikacji zasad międzynarodowej odpowiedzialności państw* (Wilno 1936) omówił podstawy prawne odpowiedzialności międzynarodowej państw oraz zasady kwalifikacji deliktów międzypaństwowych. Była to kontynuacja analizy niektórych instytucji prawa międzynarodowego publicznego z rozprawy doktorskiej *Odpowiedzialność państwa w prawie międzynarodowym* (1932)<sup>25</sup>, a także ze studium habilitacyjnego *Represalia i wyższa konieczność w prawie międzynarodowym*<sup>26</sup>. Dysertację, która stanowiła podstawę wszczęcia przewodu habilitacyjnego opublikowano w 1930 roku, sam zaś przewód zakończył się w sierpniu 1931 roku<sup>27</sup>. Badacz ten akceptował stosowanie referendum wobec zmiany konstytucji, bronił amerykańskiej zasady badania konstytucyjności ustaw przez sądy powszechne. Postawił również pytanie: czy polskie ustawodawstwo zasadnicze nie powinno opierać się na kilku ustawach, poddając tym samym w wątpliwość sens istnienia konstytucji formalnej<sup>28</sup>.

---

*rewizji konstytucji oraz tekst projektu rewizji złożonego przez Klub Narodowy w Komisji Konstytucyjnej Sejmu, Warszawa 1930.*

<sup>24</sup> Autor prac: *Zmiany i przekształcenia zwyczajowe konstytucji* (1931), *Wykładnia traktatów międzynarodowych* (1932), *Konstytucja i ustrój państwowy* (skrypt, 1932), *Prawo międzynarodowe w orzecznictwie sądów krajowych* (1935), *Nieważność i zacepalność międzynarodowych aktów prawnych* (1937), *Interpretacja traktatów, Interwencja oraz Proces tworzenia się międzynarodowych norm traktatowych* (wszystkie trzy prace zgłoszone do druku w roku akademickim 1936/1937); por. A.[LFONS] P.[ARCZEWSKI], *Król Michał, Dr: Zmiany i przekształcenia zwyczajowe konstytucji, Wilno 1931, str. 106*, «RPES»3 (1933), s. 576.

<sup>25</sup> Recenzję rozprawy napisał inny wilnianin – H. DEMBIŃSKI, *Król M. Dr: Odpowiedzialność państwa w prawie Narodów, Wilno 1929*, «RPES» 3 (1931), s. 497-503.

<sup>26</sup> LCVA, mszp., sygn. 175. 2. VI B. 126, Habilitacja Michała Króla, k. 2.

<sup>27</sup> LCVA, mszp., sygn. 175. 2. VI B. 126, Pismo ministra WRiOP z 28 sierpnia 1931 roku, zatwierdzające uchwałę Rady Wydziału Prawa w Wilnie oraz Senatu USB, w sprawie habilitacji M. Króla, k. 1.

<sup>28</sup> A.[LFONS] P.[ARCZEWSKI], *Król Michał, Dr: Zmiany i przekształcenia zwyczajowe konstytucji, Wilno 1931, str. 106*, «RPES» 3 (1933), s. 576.



Kolegą M. Króla w Katedrze był A. Mycielski, który w marcu 1933 roku uzyskał habilitację na podstawie rozpraw: *Obsada urzędu Prezydenta Rzeczypospolitej. Studia prawne na tle europejskich konstytucji* (Kraków 1930) oraz *O przestrzennych granicach państwa w świetle krytyki Kelsena* (Kraków 1933). Ostatnia z nich omawiała państwo w ujęciu Georga Jellinka oraz Hansa Kelsena<sup>29</sup>. Zainteresowania naukowe A. Mycielskiego były szerokie<sup>30</sup>, koncentrowały się jednak wokół ustroju politycznego nazistowskich Niemiec i faszystowskich Włoch. Według niego faszyzm niósł ze sobą myśl o państwie, które było – jak mawiał: „korporacją korporacji”<sup>31</sup>. Uważał również, że ustawy z 23 marca 1933 roku o pełnomocnictwach nie uchwalano w warunkach terroru politycznego. Terror ów nie miał jeszcze znaczenia prawnego: nie „[...] okrzepł na tyle i skryształizował się dostatecznie, by znaleźć swój wyraz w istniejących normach”. W związku z tym, jego zdaniem, nie można było twierdzić, że istniał wówczas w Niemczech obok terroru politycznego, jakiś czynnik prawnonaturalny, który oddziaływał na uchwalanie tej ustawy. A. Mycielski krytykował więc pogląd, iż ustawa o pełnomocnictwach, uchwalona „[...] w drodze gwałtu i przymusu i przy zupełnym sterroryzowaniu opozycji, nie jest prawdziwą ustawą [...]”<sup>32</sup>. W ten sposób badacz ów wyprzedził dyskusję na temat występowania „ustawowego bezprawia” w hitlerowskich Niemczech.

<sup>29</sup> Por. LCVA, mszp., sygn. 175. 2. VI B. 129, Habilitacja Andrzeja Mycielskiego, k. 16; por. też: A.[Ifóns] P.[ARCZEWSKI], *Mycielski Andrzej, Dr: O przestrzennych granicach państwa w świetle krytyki Kelsena, Kraków 1933, str. 21*, RPES 3 (1933), s. 577; por. też: LCVA, mszp., sygn. 175. 2. VI B. 129, Habilitacja Andrzeja Mycielskiego, k. 17.

<sup>30</sup> *Dekrety powojenne w prawie konstytucyjnym* (1933), *Czemu błędzi współczesna nam nauka prawa?* (1935), *Problem klasyfikacji norm prawno-państwowych* (1935), *Parę słów o nowej konstytucji* (1935), *Międzynarodowa współpraca gospodarcza* (referat wygłoszony w ramach uniwersyteckich wykładów powszechnych, nieopublikowany), *O wyborze prezydenta* (odczyt dla członków Koła Prawników USB, nieopublikowany) *Fikejonalizm w prawie i nauce prawa* (praca złożona do druku w roku akademickim 1936/1937), *Ustawodawstwo antykomunistyczne w Finlandii* (1936).

<sup>31</sup> M. MARSZAŁ, *Włoski faszyzm w polskiej myśli politycznej i prawnej 1922-1939*, Wrocław 2007, s. 111.

<sup>32</sup> Cyt. za: A. MYCIELSKI, *Podstawy ustroju Niemiec współczesnych*, [w:] *Pod*



Konstytucjoniści wileńscy reprezentowali Wydział na sympozjach naukowych. W. Komarnicki, A. Mycielski, a także były pracownik Katedry – prof. Wiktor Sukiennicki, uczestniczyli w 1936 roku w pierwszym Zjeździe polskich badaczy prawa publicznego. W. Komarnicki wraz z prof. Stanisławem Estreicherem wygłosił wówczas referat *Nauczanie prawa publicznego w uniwersytetach polskich i reformy pożądane*<sup>33</sup>.

Kolejnym przedmiotem prawnopublicznym wykładanym na wileńskim Wydziale było prawo kościelne<sup>34</sup>. Kształcenie prawników w tym kierunku rozpoczął uczony o szerokich zainteresowaniach – A. Parczewski<sup>35</sup>, który w wileńskim okresie działalności dał się po-

---

*znakiem swastyki. Prawnicy polscy wobec Trzeciej Rzeszy 1933-1939 Wybór pism, Kraków 2005*, s. 123; pierwotnie studium to opublikowało, «Nowe Państwo» 4.3 (1934).

<sup>33</sup> *Pierwszy zjazd profesorów i docentów prawa publicznego w Poznaniu*, «RPES» 3 (1936), s. 683.

<sup>34</sup> B. WRÓBLEWSKI, *Sprawozdanie z działalności Wydziału*, cit., s. VII; w pierwszym okresie działalności Katedry Prawa Kościelnego, pod kierownictwem A. Parczewskiego, po raz pierwszy połączono w jeden wykład zajęcia z prawa kościelnego i małżeńskiego. Komentowano i wyjaśniano na nich zagadnienia związane z *Corpus Iuris Canonici* oraz z polskim konkordatem; por. LCVA, rkps, sygn. 175. 2. VI B. 2b, *Sprawozdanie profesora A. Parczewskiego do dziekana WPiNS z działalności Katedry*, k. 35; zagadnienia stosunków Państwa Polskiego ze Stolicą Apostolską były uzupełniane w kolejnych latach o tematy dotyczące ówczesnego Konkordatu z 1925 roku, a także wcześniejszego z 1519 roku; por. LCVA, rkps, sygn. 175. 2. VI B. 2c, *Sprawozdanie z 15 czerwca 1931 roku Katedry Prawa Kościelnego*, k. 35.

<sup>35</sup> Autor następujących prac: a) kierunek prawnospołeczny: *Rozwój historyczny ekonomiki* (1870), *Sprawa o zabójstwo przed sądem miejskim kaliskim r. 1874* (1875.), *Praktyka wielkopolska w stosunku do lat licowych* (1876), *O relacji sędziego przy wprowadzeniu sprawy w postępowaniu cywilnym* (1897), *Zabezpieczenie dowodu* (1883), *O projekcie kodeksu cywilnego w Niemczech* (1890), *Szpitala i zakłady dobroczynne wobec projektu samorządu miejskiego na tle stosunków guberni kaliskiej* (1911), *Rys historyczny hipoteki polskiej* (1918), *Uwagi nad kodyfikacją prawa cywilnego w Polsce* (1925); b) kierunek historyczny: *Monografia Szadku* (1870), *O Koperniku, Wykład publiczny w dniu jubileuszowym 19 lutego 1873* (1873), *Notatki archeologiczne z Sieradzkiego* (1876), *Spytek z Tarnowa, podskarbi koronny* (1876), *Obraz Rubensa w kościele św. Mikołaja w Kaliszu* (1876), *Ruch literacki na Łużycach*

znać, jako znawca prawa kościelnego oraz orędownik reform w prawie małżeńskim<sup>36</sup>. W 1920 roku przedstawił wniosek o uchylenie przepisów rosyjskiego prawa małżeńskiego z 1836 roku, które stawiały w uprzywilejowanej pozycji członków kościoła „grecko-rosyjskiego”, za anachroniczną uznawał on [normę M.T] nakazującą, aby małżeństwo „greko-rosjanina” z osobą innego wyznania, było zawierane w obrządku tego pierwszego. Działalność w strukturach Wileńskiego Towarzystwa Prawniczego imienia Ignacego Daniłowicza, Wileńskiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Historycznego, Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie, a ponadto bogaty dorobek naukowy sprawiły, iż A. Parczewski otrzymał w 1930 roku tytuł doktora *honoris causa* USB<sup>37</sup>.

Kontynuatorem jego badań był B. Wilanowski<sup>38</sup>, który doprowadził do habilitacji w Wilnie dr Jakuba Sawickiego, autora monogra-

---

(1879), *Z dolnych Łużyc. Kilka zarysów* (1881), *Jan Ernest Smoler. Ustęp z historii narodowego odrodzenia Górnych Łużyc* (1883), *O literaturze ludowej Śląska Pruskiego i Łużyc* (1894), *Szczątki kaszubskie w prowincji pomorskiej. Szkic historyczno-etnograficzny* (1896), *Swanty Wid. Żywa nazwa w mowie ludu kaszubskiego* (1900), *O zbadaniu granic i liczby ludności polskiej na kresach obszaru etnograficznego polskiego* (1900), *O męczennikach kazimierskich. Z powodu uroczystości jubileuszowej oka na przeszłość Kalisza* (1911), *W sprawie zachodnich granic Polski. Referaty przedstawione w biurze prac kongresowych* (1919), *Polskość na Śląsku w szeregach wieków* (1920), *Powstanie styczniowe w okolicach Łodzi* (1929).

<sup>36</sup> Lietuvos Valstybės Istorijos Archyvas, Vilnius, rkps, sygn., 1135, 16, 323, *Do komisji kodyfikacyjnej Sekcji Prawa Cywilnego. Pismo profesora Alfonsa Parczewskiego z 15 listopada 1920 roku, k. 131-136v; por. też: A. PARCZEWSKI, Wniosek w przedmiocie uchylenia w prawie o małżeństwie z roku 1836 przepisów, nadających uprzywilejowane stanowisko kościołowi greko-rosyjskiemu, Wilno 1920, s. 3; por. : M. DOŁBIŁOW, D. STALIŪNAS, „Unia Mińsko – Wileńska” – próba odwrócenia Unii Brzeskiej: projekt przyłączenia katolików do Cerkwi prawosławnej w Imperium Rosyjskim (1865-1866), «*^Arcana*^». Kultura, historia, polityka» 1 (2008), s. 41-61; też: S. KAZIMIERSKI, *Prawo a bezprawie w zaborze rosyjskim*, Lwów 1894, s. 2.*

<sup>37</sup> LCVA, mszp., sygn. 175. 2. VI B. 7, *Wniosek Rady Wydziału Prawa i Nauk Społecznych Uniwersytetu Stefana Batorego o nadanie doktoratu Prawa Honoris Causa Prof. Uniwer.[sytetu] Alfonsowi Parczewskiemu*, k. 33.

<sup>38</sup> Autor m.in. prac: *Dookoła nowego kodeksu* (1926), *Ustępstwa ze strony Kościoła*

fii *Studia nad położeniem prawnym mniejszości religijnych w państwie polskim* (1937)<sup>39</sup>. Sam zaś B. Wilanowski do czasu przejścia w 1929 roku na WPiNS wykładał apologetykę, teologię fundamentalną oraz patrologię na Wydziale Teologicznym USB<sup>40</sup>. Prowadził tam badania nad działalnością ustawodawczą papieża Benedykta XV<sup>41</sup>, a także prawem konkordatowym<sup>42</sup>. Zarówno on, jak i jego poprzednik, łączył – w celach dydaktycznych – prawo kościelne z kanonicznym prawem małżeńskim, przedstawiając oba przedmioty w toku tego samego wykładu<sup>43</sup>.

Katedrą Prawa Karnego kierował prof. B. Wróblewski<sup>44</sup>, adiunktem był w niej W. Świada<sup>45</sup>, asystentami zaś – Gleb Sotnikow i Mikołaj

---

*na rzecz państwa poczynione w konkordacie z 10 lutego 1925 r. w świetle konkordatów innych* (1928); por. M. KORNAT: *Polska szkoła sowietologiczna*, cit., s. 581.

<sup>39</sup> LCVA, mszp., sygn. 175. 2. VI B. 132, Habilitacja dr Jakuba Sawickiego, k. 14; por. też: K. LEWALSKI, *Kościół rzymskokatolicki a władze carskie w Królestwie Polskim na przełomie XIX i XX wieku*, Gdańsk 2008, s. 57.

<sup>40</sup> M. KORNAT, *Polska szkoła sowietologiczna*, cit., s. 558; por. też B. ŻONGOLŁOWICZ, *Dzienniki 1930-1936*, Warszawa 2004, s. 33-34.

<sup>41</sup> B. WILANOWSKI, *Działalność prawodawcza papieża Benedykta XV*, Wilno 1925, s. 1-3.

<sup>42</sup> B. WILANOWSKI, *Stosunek Kościoła do państwa w świetle ostatnich konkordatów*, Wilno 1930; por. też P. PLUTA, *op. cit.*, s. 246.

<sup>43</sup> W. RODOWICZ, *Prawo małżeńskie*, Wilno 1934, s. 1-245.

<sup>44</sup> B. Wróblewski początkowo prowadził wykłady na podstawie rosyjskiego kodeksu karnego, sygnalizując zmiany proponowane w projekcie kodeksu przez J. Makarewicza i W. Makowskiego; por. Koło Prawników Studentów Uniwersytetu Stefana Batorego, *Prawo karne (część szczegółowa)*, [Wilno 1928], s. 1-205; por. też: W. CIESIELSKI, N. GRABOWSKI, *Prawo karne* (skrypt zaaprobowany przez B. Wróblewskiego), Wilno 1934, s. 1.

<sup>45</sup> Przyszły profesor prawa karnego zajmował się – do likwidacji w 1933 roku Katedry Prawa i Procesu Karnego – procesem karnym. Jego program zajęć obejmował wówczas: 1) pojęcia wstępne; 2) zasady obowiązywania ustaw karnoprosesowych w czasie i przestrzeni; 3) działania i status sądu w procesie karnym; 4) podmiot oskarżenia; 5) zasady prawa procesowego; 6) warunki dopuszczalności procesu (w skrócie); por. *Skład Uniwersytetu w roku...*, s. 73. O zniesieniu katedry kierowanej przez S. Glasera, por. S. GLASER, *Przemówienie pożegnalne do studentów U. S. B.*

Leonieni<sup>46</sup>. Program seminarium opierał się na studiowaniu i komentowaniu prac polskich karnistów oraz przygotowywaniu referatów. Studenci poddawali analizie między innymi poglądy zawarte w pracy prof. Juliusza Makarewicza *Pierwotna fala*, zapoznawali się też z projektem kodeksu wykroczeń. W roku akademickim 1930/1931, w seminarium uczestniczyło czternastu studentów. B. Wróblewski postawił wówczas przed słuchaczami dwa główne zadania: przeanalizowanie projektu części ogólnej kodeksu karnego oraz przedstawienie referatu seminaryjnego. Z tego drugiego polecenia wywiązał się m.in. Naum Elterman, autor rozprawki *Kara więzienia a środek zapobiegawczy*<sup>47</sup>.

Do czasu objęcia w 1921 roku wykładów w Wilnie<sup>48</sup>, B. Wróblewski<sup>49</sup> wykładał w Wolnej Wszechnicy Polskiej. Prowadził tam, w zastępstwie prof. Emila Rappaporta, wykłady z prawa karnego, a następnie psychologii karnej<sup>50</sup>. Z pierwszego okresu aktywności akademickiej B. Wróblewskiego, pochodziły rozprawy, które przekonały władze wileńskiego Wydziału, o wysokim poziomie ich autora. A. Parczewski stwierdził, że w pracy *Przestępstwo thumu* (1922) twórca wykazał się

---

w dniu 3 listopada 1933 rok, «Dziennik Wileński» 7 XI 1933, nr 303, s. 3.

<sup>46</sup> J. PANEJKO, *Sprawozdanie z działalności Wydziału*, cit., s. 7.

<sup>47</sup> LCVA, rkps, sygn. 175. 2. VI B. 2c, *Sprawozdanie z działalności seminarium prawa karnego i kryminologicznego na rok akademicki 1930/1931*, k. 62.

<sup>48</sup> LCVA, mszp. sygn. 175. 2. VI B. 55, *Wniosek Rady Wydziału Prawa i Nauk Społecznych Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie. W sprawie powołania Bronisława Wróblewskiego na Wykład Prawa Karnego*. Pismo z 4 czerwca 1922 roku. Teczka personalna Bronisława Wróblewskiego, k. 1.

<sup>49</sup> Autor prac: *Przedmiot ochrony przy przestępstwach religijnych* (1927), *Nauczanie więźniów ze stanowiska polityki karnej* (1927), *Praca więźniów ze stanowiska polityki karnej* (1928), *Prawo karne a moralność. Szkoła humanistyczna prawa karnego, Potrzeby kryminologii* (1929), *Ujednostajnienie prawa karnego* (1929), *Rozdział XXXIX i XL projektu Kodeksu Karnego w świetle interesów gospodarczych* (1931), *Studia z dziedziny prawa i etyki* (1933), *Składniki wychowawcze w szkołach akademickich* (1934), „*Smutna karykatura*”, *O jednej ocenie językowej prof. W. Doroszewskiego* (1935), *Ustawowy a sędziowski wymiar kary* (1936), *Cześć. Godność. Honor* (1936), *Zjawianie się norm stanowionych* (1938), *Metodologia Prawa Karnego* (praca złożona do druku w roku akademickim 1936/37).

<sup>50</sup> LCVA, mszp., sygn. 175. 2. VI B. 55, *Wniosek Rady Wydziału*, cit., k. 1-1v.

znajomością literatury i przejawiał do niej krytyczny stosunek. Rozprawa składała się z dwóch części. Pierwsza dotyczyła zjawiska tłumy i jego cech, przedstawionych na gruncie teorii psychologicznych. Następna – analizowała pojęcie tłumy w świetle polskiego ustawodawstwa karnego, kodeksu Tagancewa z 1903 roku<sup>51</sup>, austriackiej ustawy karnej o zbrodniach, występkach i przekroczeniach z 1852 roku, a także kodeksu karnego Rzeszy Niemieckiej z 1871 roku<sup>52</sup>. Referenci prace ocenili równie wysoko, zauważając, że autor nie zagubił się analizie psychologicznej i gruntownie przebadał aspekty prawne<sup>53</sup>.

Badania często prowadził B. Wróblewski przy użyciu metod charakterystycznych dla nauk społecznych. Studium *Socjalistyczny kierunek w prawie karnym* (1920) świadczyło o umiejętnym ujmowaniu faktów z socjologicznego punktu widzenia. Do psychologicznej analizy sprawcy przestępstwa wileński jurysta odwołał się w rozprawie pod tytułem *Motyw w prawie karnym* (1921)<sup>54</sup>. W początkowym okresie działalności naukowej tworzył on również opracowania, które stanowiły zapowiedź studiów z zakresu penologii, czy też funkcjonowania systemu walki z przestępczością. Do tej grupy publikacji można zaliczyć takie prace jak: *Wstęp do polityki kryminalnej* (1922)<sup>55</sup>, czy też I tom monografii *Penologia. Socjologia kar* (1926). Ostatnia pozycja zawierała katalog sześciu ro-

---

<sup>51</sup> LCVA, mszp., sygn. 175. 2. VI B. 55, *Wniosek Rady Wydziału*, cit., k. 1v.

<sup>52</sup> LCVA, mszp., sygn. 175. 2. VI B. 55, *Referat w sprawie mianowania zast.[pęcy] profesora prawa karnego na Uniwersytecie Stefana Batorego, Pana Bronisława Wróblewskiego, profesorem nadzwyczajnym*. Wniosek z 11 grudnia 1922 roku. Teczka profesora Bronisława Wróblewskiego, k. 7.

<sup>53</sup> LCVA, mszp., sygn. 175. 2. VI B. 55, *Referat w sprawie mianowania*, cit., k. 6.

<sup>54</sup> LCVA, mszp., sygn. 175. 2. VI B. 55, *Wniosek Rady Wydziału*, cit., k. 1v.

<sup>55</sup> LCVA, mszp., sygn. 175. 2. VI B. 55, *Referat w sprawie mianowania*, cit., k. 7; praca podzielona była na następujące rozdziały: I. *Przestępca*, II. *Wewnętrzne poprzedniki przestępstwa i ich ocena*, III. *Przestępstwo*, IV. *Kara*.

dzajów kar<sup>56</sup>, a także przegląd idei racjonalizacji karania<sup>57</sup>. To ostatnie zagadnienie rozwinął w 1939 roku, gdy stwierdził, że karanie przestało mieć już charakter „bio-instynktowy”: „[...] rzeczywistość reagowania na przestępstwa [...] jest działalnością praktyczną”<sup>58</sup>, i przedstawił koncepcję racjonalizacji tego procesu<sup>59</sup>. Tym sposobem chciał wyjaśnić działalność sędziów<sup>60</sup>.

Jednak ankieta<sup>61</sup>, którą przeprowadzono wśród sędziów wydziałów karnych, ukazała, że nie zawsze opierali się oni na racjonalnych zasadach wymierzania kar. Badania wskazywały, że sędziowie sądów powszechnych, podczas ferowania wyroków pozostawali niekiedy pod

---

<sup>56</sup> B. WRÓBLEWSKI, *Penologia. Socjologia kar*, Wilno 1926, t. 1, s. 1; „A. Kara jest skutkiem jurydycznym przestępstwa; B. Kara jest złem wymierzonym przestępcy przez sędziego kryminalnego za przestępstwo; C. Kara jest świadomym i sztucznym środkiem, wyrażającym potępienie przestępcy; D. Kara jest zemstą lub aktem zemsty społecznej przedstawiającym się w stosunku do przestępcy jako przykrość indywidualna; E. Kara jest wkroczeniem państwa do dziedziny praw lub dóbr jurydycznych przestępcy, wkroczeniem mającym na względzie podtrzymanie autorytetu naruszonego państwa; F. Kara jest celowym odwetem wymierzonym przestępcy przez odpowiedni organ władzy państwowej”.

<sup>57</sup> Rozprawazawierałanastępującejczęści i rozdziały: Wiadomości wstępne: I. Sposoby ujmowania i badania kar, II. Kary jako fakty społeczne, III. Przedmiot penologii, IV. Reakcje ujemne w ogóle; Część I. Reakcje ujemne międzygrupowe: I. Geneza pomsty krwawej, II. Racjonalizacja krewniaczych reakcji międzygrupowych, III. Zmiany w krewniaczych reakcjach międzygrupowych w przebiegu historycznym, IV. Funkcje międzygrupowych reakcji krewniaczych; Część II – Reakcje ujemne wewnątrzgrupowe: I. Wewnątrzgrupowe reakcje ujemne zbiorowości, II. Wewnątrzgrupowe reakcje ujemne indywidualne, III. Racjonalizacja Wewnątrzgrupowych reakcji ujemnych, IV. Racjonalizacja podstaw karania, V. Zanikanie racjonalizacji metafizycznych ujemnych reakcji wewnątrzgrupowych.

<sup>58</sup> Cyt. za: B. WRÓBLEWSKI, *Naukowa racjonalizacja w prawie kryminalnym*, «RPES» 3 (1939), s. 265.

<sup>59</sup> B. WRÓBLEWSKI, *Naukowa racjonalizacja*, cit., s. 266.

<sup>60</sup> B. WRÓBLEWSKI, *Naukowa racjonalizacja*, cit., s. 266.

<sup>61</sup> B. WRÓBLEWSKI, W. ŚWIDA, *Sędziowski wymiar kary w Rzeczypospolitej Polskiej*, Wilno 1939.

wpływem racjonalizacji filozoficznej i przednaukowej<sup>62</sup>. Czynniki, które hamowały wprowadzenie elementów naukowej racjonalizacji w procesie wymierzania kar przyczyniły się do zmian w prawie karnym. B. Wróblewski tłumaczył to na podstawie rozprawy doktorskiej Stanisława Stommy (*Wina i związek przyczynowy w rozwoju prawa karnego*, 1938). Stwierdził, wskazując na występowanie twórczego orzecznictwa sądów karnych, że „[...] zacierają się kontury przestępstwa, bezprawia i winy”<sup>63</sup>. Dodał również, iż „przepisy prawno-kryminalne zyskują na elastyczności. Sędziowie mają coraz więcej do powiedzenia przy orzekaniu w sprawach karnych”<sup>64</sup>.

Pytania do ankiety profesor sporządził wspólnie z adiunktem W. Świdą<sup>65</sup>. Właśnie tych dwóch badaczy, od drugiej połowy lat dwudziestych, rozwijało naukę prawa karnego. Pierwszymi opracowaniami W. Świdy były: praca doktorska *Pojedynek ze stanowiska polityki kryminalnej* (1927) oraz *Przestępstwo zarażenia chorobą weneryczną* (1927)<sup>66</sup>. Obie prace oceniono wysoko i stworzyło to możliwość napisania habilitacji. We wniosku o przyznanie miejsca na wyjazd naukowy do Paryża B. Wróblewski stwierdził: „[...] dr W. Świda stanowi materiał odpowiedni do dalszego kształcenia, w szczególności do przygotowania się do habilitacji, którą w dużym stopniu ułatwi mu

---

<sup>62</sup> B. WRÓBLEWSKI, *Naukowa racjonalizacja*, cit., s. 267; racjonalizacja przednaukowa przedstawiana była, jako procesy badawcze sędziego, prowadzące do wymierzenia kary, które opierały się na obserwowaniu skutków poprzednich orzeczeń karnych. Zdaniem B. Wróblewskiego i W. Świdy na orzecznictwo niektórych sędziów wpływ miały poglądy, które kształtowały się w wyniku obserwacji poziomu oddziaływania kar na przestępców w danym okręgu sądowym.

<sup>63</sup> Cyt. za B. WRÓBLEWSKI, *Naukowa racjonalizacja*, cit., s. 273.

<sup>64</sup> Cyt. B. WRÓBLEWSKI, *Naukowa racjonalizacja*, cit., s. 273.

<sup>65</sup> Autor następujących prac: *Pojedynek w polskim kodeksie karnym* (1934), *Zakład dla niepoprawnych w praktyce sądów polskich* (1936) *Przestępca z nawyknięcia* (1938).

<sup>66</sup> LCVA, rkps, sygn. 175. 2. VI B. 65, Wniosek z 25 [miesiąc-nieczytelny] 1928 roku w sprawie zgłoszenia kandydatury adiunkta do wyjazdu finansowanego ze stypendium francuskiego. Teczka personalna starszego asystenta Witolda Świdy, k. 34.



wyjazd zagranicę [...]”<sup>67</sup>. Udał się więc W. Świda w podróż studyjną po Europie, zwłaszcza do Paryża i Rzymu<sup>68</sup>. Po powrocie do kraju postanowił złożyć do władz wydziałowych wnioski o zgodę na praktykę adwokacką. W ten sposób chciał zbliżyć się do praktyki zawodowej. Jako wzór do naśladowania wskazywał rozwiązania zastosowane we Włoszech, gdzie *gros* przedstawiciele środowiska uniwersyteckiego prowadziło praktykę prawniczą w roli adwokatów<sup>69</sup>. Jednocześnie zaznaczył, że „[...] (jego) ewentualne wystąpienia w sądzie ograniczą się do takich rozmiarów, aby w żadnym razie nie odbiło się to ujemnie na [...] obowiązkach administracyjnych i naukowych w seminarium”<sup>70</sup>. Sam – pozytywnie zakończony – przewód habilitacyjny opierał się na dysertacji o przestępcy zawodowym – osobie, dla której popełnianie przestępstw stanowiło źródło zarobkowania<sup>71</sup>.

Drugą jednostką Wydziału zajmującą się prawem karnym była Katedra Prawa i Procesu Karnego, kierowana przez prof. S. Glasera. Zlikwidowano ją w 1933 r., rozporządzeniem MWRiOP Janusza Jędrzejewicza, była to represja wobec jej kierownika za podpisanie protestu w sprawie więźniów brzeskich<sup>72</sup>. Semina i proseminaria

<sup>67</sup> Cyt. za: LCVA, rkps, sygn. 175. 2. VI B. 65, Wniosek (B. Wróblewskiego), *cit.*, k. 34.

<sup>68</sup> J. FIEMA, W. GUTEKUNST, S. HUBERT, *Księga pamiątkowa ku czci prof. dra Witolda Świdy*, Warszawa 1969, s. 5.

<sup>69</sup> LCVA, rkps, sygn. 175. 2. VI B. 65, Podanie W. Świdy do Rady WPiNS USB, do Kierownika Administracyjnego Seminarium Władysława Zawadzkiego, k. 49; pismo rozpatrzone pozytywnie 22 listopada 1929.

<sup>70</sup> Cyt. za: LCVA, rkps, sygn. 175. 2. VI B. 65, Podanie W. Świdy, *cit.*, k. 49.

<sup>71</sup> W. ŚWIDA, *Przestępca zawodowy*, Wilno 1932, s. 1-148; rozdział: I. *Przestępca zawodowy, jako typ przestępcy*, II. *Przestępca zawodowy, jako rodzaj zawodowca*, III. *Ilość przestępców zawodowych i przestępstw przez nich popełnianych*, IV. *Przestępca zawodowy w Polsce ze stanowiska polityki karnej*; por. też: H.[ALINA] Z.[ASZTOWT] S.[UKIENICKA], rec.: WITOLD ŚWIDA, *Przestępca zawodowy. Wilno, 1932 r.*, „Wileński Przegląd Prawniczy” 1 (1932), s. 51-52.

<sup>72</sup> B. JANCZEWSKI, *Polityka naukowa państwa polskiego w latach 1919 – 1939*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1978, s. 123-126; por. też: LCAP, mszp., sygn. 175. 2. VI B. 9. *Do Pana Stefana Glasera profesora zwyczajnego Uniwersytetu Stefana*

prowadził w niej S. Glaser<sup>73</sup>. Podczas zapisów na zajęcia studentów III, IV roku nie obowiązywały ograniczenia liczebne. W drodze wyjątku dopuszczano także osoby, które z powodu wystąpienia wypadku losowego nie mogły wcześniej rozpocząć specjalizacji<sup>74</sup>. W roku akademickim 1929/1930 kilku słuchaczy zasłużyło na pochwałę za pracę podczas ćwiczeń<sup>75</sup>, wśród nich późniejszy absolwent Wydziału Prawa i Nauk Społecznych<sup>76</sup> H. Dembiński<sup>77</sup>, który przedstawił na nich studium *Prawo karne a moralność według Sołowiewa*<sup>78</sup>.

Dorobek naukowy S. Glasera można oceniać jako – w skali Wydziału – jeden z największych<sup>79</sup>. Badacz skoncentrował się głównie na za-

---

*Batorego w Wilnie*. Pismo MWRiOP z 26 września 1933 r. w sprawie przeniesienia S. Glasera w „stan nieczynny”. Teczka personalna profesora Stefana Glasera, k. 72; por. S. GLASER, *Urywki wspomnień*, Londyn 1974 s. 21.

<sup>73</sup> LCVA, rkps, sygn. 175. 2. VI B. 2b, Sprawozdanie z działalności Katedry Prawa i Procesu Karnego za rok akademicki 1929/1930. Rękopisy profesorów WPiNS USB, k. 32.

<sup>74</sup> LCVA, rkps, sygn. 175. 2. VI B. 2a, Sprawozdanie kierownika profesora Stefana Glasera z funkcjonowania Zakładu. Rok akademicki 1928/1929. Rękopisy profesorów WPiNS USB, k. 55-55v i 56.

<sup>75</sup> LCVA, rkps, sygn. 175. 2. VIB. 2b, Sprawozdanie z działalności Katedry, *cit.*, k. 32.

<sup>76</sup> L. BRODOWSKI, *Ks. Henryk Hlebowicz i Henryk Dembiński. Wybitne osobowości Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie*, „Lithuania” 4 (1994), s. 123.

<sup>77</sup> H. Dembiński, jeszcze jako student, badał idee H. Kelsena, V. Pareto, B. Croce; por. W. MEYSZTOWICZ, *Gawędy o czasach i ludziach*, Londyn-Łomianki 2008, s. 227.

<sup>78</sup> Władimir Siergiejewicz Sołowiow (1858-1900) – rosyjski poeta, filozof, publicysta. Na gruncie społeczno-politycznym łączył poglądy mistyczno-cerkiewne z elementami liberalizmu. Jego nauki cieszyły się popularnością wśród w niektórych kręgów przedrewolucyjnej rosyjskiej inteligencji. W bolszewickiej Rosji propaganda zwalczała dzieła W. Sołowiowa i włączyła je do spisu literatury zakazanej, R. PIPES, *Rosja bolszewików*, Warszawa 2005, s. 317.

<sup>79</sup> Autor prac: *Przyczynek do nauki o udziale w przestępstwie* (1919), *Kilka uwag o podstawie prawnej działalności lekarskiej* (1920), *O mocy obowiązującej ustawy karnej z r. 1872* (1921), *Kilka słów o zbrodni dzieciobójstwa* (1921), *Beccaria a reforma ustaw karnych w duchu humanitaryzmu* (1922), *Ustawa o nieobecnych i zaginionych* (1922), *Kilka uwag o prawnym znaczeniu przewrotnych aktów płciowych* (1922), *Zasady ekstradycji w odniesieniu do przestępców politycznych* (1924), *O projekcie ustawy karnej*

gadnieniach procesu karnego, którym poświęcił dwie rozprawy: *Wstęp do nauki procesu karnego* (1928)<sup>80</sup> oraz *Zarys polskiego procesu karnego* (1929)<sup>81</sup>. Pierwsza z nich traktowała o najważniejszych instytucjach i zasadach postępowania karnego<sup>82</sup>, wskazywała też propozycje reform<sup>83</sup>.

---

szwajcarskiej (1924), *O projekcie konwencji ekstradycyjnej austriacko-włoskiej* (1924), *Przestępstwa przeciwko obyczajności* (1925), *Pojęcie sprawiedliwości w prawie karnym* (1925), *Uwagi o projekcie ustawy postępowania karnego* (1926), *Nieco o litewskim prawie karnym* (1926), *Proces Jezusa Chrystusa w oświetleniu prawno-porównawczym* (przekład z niemieckiego: prof. FRIEDRICH DÖRR, *Der Prozess Jesu in rechtsvergleichender Beleuchtung* (1927), *Nowa ustawa francuska o wydawaniu przestępców* (1927), *Neue Wege im Strafprozessrechte und die polnische Strafprozessreform* (1929), *Najnowsze kierunki w prawie i procesie karnym* (1928), *'Ignorantia iuris' w prawie karnym* (1931), *Przestępstwa kwalifikowane przez następstwa (skutek) i przedmiotowe warunki karalności* (1933), *Error in objecto a aberratio ictus* (1934), *Zabójstwo na żądanie*(art. 227 K.K.) (1936), *Międzynarodowe zwalczanie handlu żywym towarem a polski kodeks karny* (1938); por. A. DEBIŃSKI, W.SZ. STASZEWSKI, M. WÓJCIK, *Profesorowie Prawa Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego*, Lublin 2006, s. 83-89.

<sup>80</sup> Pełny tytuł brzmiał: *Wstęp do nauki procesu karnego ze szczególnym uwzględnieniem ustaw obowiązujących tymczasowo w Polsce oraz polskiego kodeksu postępowania karnego i polskiego kodeksu postępowania karnego i polskiego prawa ustroju sądów powszechnych* (1928); por. J. J. BOSSOWSKI, rec.: *Glaser Stefan Dr Profesor Uniwersytetu Wileńskiego. Wstęp do nauki procesu karnego ze szczególnym uwzględnieniem ustaw obowiązujących tymczasowo w Polsce oraz polskiego kodeksu postępowania karnego i polskiego prawa o ustroju sądów powszechnych*. Warszawa 1928. Nakładem Gazety Administracji i Policji Państwowej str. 311 oraz ten sam. *Zarys polskiego procesu karnego wraz z prawem o ustroju sądów powszechnych. Przedstawienie porównawcze na tle ustawodawstwa rosyjskiego*. Warszawa 1929. Nakładem Gazety Administracji i Policji Państwowej str. 330, «RPES» 9 (1929), s. 63.

<sup>81</sup> *Zarys polskiego procesu karnego wraz z prawem o ustroju sądów powszechnych. Przedstawienie porównawcze na tle ustawodawstwa austriackiego, niemieckiego i rosyjskiego*; por. J.J. BOSSOWSKI, *op. cit.*, s. 63.

<sup>82</sup> LCVA, mszp., sygn. 175. 2. VI B. 9, *Referat w przedmiocie wniosku Rady Wydziału Prawa i Nauk Społecznych Uniwersytetu Stefana Batorego o mianowanie Dr Stefana Glasera, profesora nadzwyczajnego prawa i procesu karnego, profesorem zwyczajnym tych przedmiotów*. Teczka personalna profesora Stefana Glasera, k. 64.

<sup>83</sup> LCVA, mszp., sygn. 175. 2. VI B. 9, *Referat w przedmiocie wniosku, cit.*, k. 64.

Druga – ukazała prawo karne ówczesnie obowiązujące ziemiach polskich, uwzględniając ustawy zaborcze, które do 1928 roku stanowiły podstawę orzekania w sprawach karnych. Jak napisali recenzenci: „[...] zestawienie porównawcze ustawodawstw, zastąpionych przez ustawy ogólnopolskie, samo przez się przedstawia interes naukowy, w okresie zaś wprowadzenia nowej procedury karnej ma bardzo doniosłe znaczenie praktyczne, uwydatniając punkty styczności między dawnym a nowym prawem [...]”<sup>84</sup>. Ujęcie takie przyczyniało się do jednolitego stosowania przepisów karno-procesowych<sup>85</sup>.

Publikując pracę *Kilka uwag o spędzaniu płodu ze stanowiska prawa karnego* (1927), jako jeden z pierwszych zajął się S. Glazer problematyką aborcji, odnosząc się w szczególności do szeroko omawianej w wileńskich kręgach lekarzy i prawników kwestii karalności spędzania płodu<sup>86</sup>. Jedną z recenzji rozprawy, pióra profesora ginekologii i położnictwa na Wydziale Lekarskim USB, rektora Uczelni w latach 1936-1937 – Władysława Jakowickiego<sup>87</sup>, oceniła, że praca oparta była na „[...] gruntownej znajomości przedmiotu, napisana z dużą rozważą i umiarem”<sup>88</sup>. Kierownik Katedry<sup>89</sup> wykładał nie tylko na USB, ale również na uniwersytetach w Austrii, Francji i we Włoszech<sup>90</sup>.

---

<sup>84</sup> Cyt. za: LCVA, mszp., sygn. 175. 2. VI B. 9, *Referat w przedmiocie wniosku*, cit., k. 64v.

<sup>85</sup> LCVA, mszp., sygn. 175. 2. VI B. 9, *Referat w przedmiocie wniosku*, cit., k. 64v-65.

<sup>86</sup> LCVA, mszp., sygn. 175. 2. VI B. 9, *Referat w przedmiocie wniosku*, cit., k. 65-65v.

<sup>87</sup> S. KALBARCZYK *Polscy pracownicy nauki. Ofiary zbrodni sowieckich w latach II wojny światowej*, Warszawa 2001, s. 102-103; por. też: L. TOMASZEWSKI, *Wileńszczyzna lat wojny i okupacji 1939-1945*, Warszawa 1999, s. 554; por. rozmowa K. JANKOWSKIEJ i P. MUCHARSKIEGO z B. SKARGA, «*Innego końca świata nie będzie*», Kraków 2007, s. 108; por. E. WASZYŃSKI, *Historia położnictwa i ginekologii w Polsce*, Wrocław 2000, s. 116.

<sup>88</sup> LCVA, mszp., sygn. 175. 2. VI B. 9, *Referat w przedmiocie wniosku*, cit., k. 65v.

<sup>89</sup> M. CIEŚLAK, *Stefan Glaser (1895-1984)*, «PiP» 40.4 (1985), s. 104.

<sup>90</sup> LCVA, mszp., sygn. 175. 2. VI B. 9, *Referat w przedmiocie wniosku*, cit., k. 65v.

Na Wydziale wykładano także prawo skarbowe. Seminarium Skarbowego i Statystyki – a także proseminarium skarbowości – kierował M. Gutkowski. W seminarium pracowali ponadto: asystent Leon Kurowski, asystent wolontariusz Andrzej Dmitrjew oraz doktor Jan Rutski. W ramach seminarium studenci przygotowywali prace pisemne, jak – przykładowo: *Poczta jako regala państwowa*; *Ubezpieczenia społeczne w Polsce, ich zakres, ciężar i znaczenie w życiu gospodarczym*, czy też *Polityka budowlana rządu polskiego*<sup>91</sup>.

Zajęcia ze statystyki odbywały się według planu ustalonego przez M. Gutkowskiego<sup>92</sup>, badania zaś – z jednej strony – wpisywały się w nurt analiz związanych ze statystyką administracyjną, z drugiej zaś – w skarbowość, która jako przedmiot uniwersytecki miała bogatą literaturę naukową i dydaktyczną<sup>93</sup>. Działalność naukową rozpo-

---

<sup>91</sup> LCVA, rkps, sygn. 175. 2. VI B. 2b, Sprawozdanie z seminarium ze skarbowości i statystyki, k. 48-48v.

<sup>92</sup> Program: I. Uzyskanie materiału badań statystycznych a. konieczność planowej organizacji, b. momenty związane z uzyskaniem materiału statystycznego; II. Badanie wyczerpujące i niewyczerpujące; III. Spisy a. ludności, b. gospodarcze; IV. Rejestracje bieżące a. urodzeń, b. małżeństw, c. śmiertelność; V. Zgrupowanie i liczbowe pracowanie materiału statystycznego; VI. Naukowe opracowanie materiału statystycznego; VII. Ogłoszenie materiału statystycznego.

<sup>93</sup> Wykład prowadzono na podstawie studiów ze skarbowości: a. polskich: A. Krzyżanowskiego (1923), E. Strasburgera (1924), S. Głębińskiego (1925) i R. Rybarskiego (1935); b. niemieckich: J. CONRADA, *Podstawy ekonomii politycznej* (1923), B. MOLLA, *Podręcznik finansowości* (1930); c. francuskie: F. NITI'EGO, *Podstawy nauk finansowych* (1928), a także artykułów i monografii: E. v. BECHERATA, *Nowoczesne formy teorii finansowych* (1928), J. GIEYSZTORA, *Prawo i taryfy kolejowe*, (1932), W. N. TWIERDOCHLEBOWA, *Kredyt państwowy*, (1928), M. R WEGERMANN, *Teorie kredytu państwowego* (1926); e. źródeł statystycznych: *Budżety państw zagranicznych 1933-1934-1935*, wydane na prawach rękopisu przez Departament Budżetowy Ministerstwa Skarbu, *Mały rocznik statystyczny* (1935); por. J. WASILEWSKI, *Praktyka statystyczna. Skrypt zaaprobowany przez prof. dr M.[ieczysława] Gutkowskiego*, Wilno 1933, s. 2; por. też: Biblioteka Uniwersytetu Wileńskiego (BUWil), Dział rękopisów, mszp., F9-3490; idem, *Statystyka administracyjna. Skrypt zaaprobowany przez prof. M.[ieczysława] Gutkowskiego*. Zbiór wykładów powstał w 1933 roku, k. 3; por. *Nauka skarbowości. Skrypt zaaprobowany przez prof. M.[ieczysława] Gutkowskiego*, Wilno 1936, s. 591-591; por. Z. BILNIK, *Statystyka praktyczna. Zastosowana ściśle*

czął w Petersburgu. Następnie czynny był w Warszawie, gdzie napisał rozprawy: *Gospodarka finansowa Warszawy* (1916) i *Ustrój municypalny i finanse miast Królestwa Polskiego* (1919)<sup>94</sup>. W początkowym aktywności naukowej w Wilnie, już jako kierownik seminarium prawa skarbowego<sup>95</sup>, skupił się na badaniach ustrojów budżetowych polskich miast. Wspólnym osiągnięciem kierownika katedry i jego uczniów było założenie w 1931 r. czasopisma *Prace Seminarium ze Skarbowości i Prawa Skarbowego oraz ze Statystyki*. Redaktorem był oczywiście M. Gutkowski, w przedmowie do pierwszego tomu dziękował ekonomistom – prof. WPiNS Władysławowi Zawadzkiemu oraz profesorowi filozofii USB Tadeuszowi Czeżowskiemu, za uwagi poczynione w trakcie powstawania rozpraw M. Króla (*Stabilizacja koniunktury gospodarczej, a polityka bankowa*) oraz asystenta Jana Rutkiego (*Zależności statystyczne. Próba analizy logicznej*). Redaktor, pełniący funkcję przewodniczącego Komisji dla Miast utworzonej przy Ministerstwie Skarbu<sup>96</sup>, wyraził jej członkom podziękowanie za po-

---

do wymagań egzaminacyjnych na Wydziale Prawnym U.S.B, Wilno 1929, s. 2; por. BUWil, dział rękopisów, mszp., F97-173, Sekcja pomocy naukowych Bratniej Pomocy Polskiej Młodzieży Akademickiej USB w Wilnie, *Statystyka. Praktyka statystyczna*, k. 1-91.

<sup>94</sup> LCVA, mszp., sygn. 175. 2. VIB. 57, *Wniosek Wydziału Prawa i Nauk Społecznych Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie w sprawie powołania p. Mieczysława Witolda Gutkowskiego na stanowisko zastępcy profesora prawa skarbowego i nauki o skarbowości tudzież statystyki*. Teczka personalna profesora Mieczysława Gutkowskiego, k. 4.

<sup>95</sup> Autor prac: *Zarys prawodawstwa z dziedziny skarbowości i gospodarki państwowej w 1924 r.* (1924), *Zarys ustawodawstwa z dziedziny skarbowości i gospodarki państwowej w 1925 r. na ogólnym tle sytuacji gospodarczo-skarbowej Polski* (1926-1927), *Zarys gospodarki finansowej m. Wilna. Uwagi na tle wileńskich budżetów miejskich w latach 1925-1929/30* (1929), *Uwagi do układu budżetu m. Wilna na okres 1935/36* (nieopublikowany referat), *Prawodawcze ujęcie planów finansowo-gospodarczych tzw. prywatno-gospodarczych przedsięwzięć państwa i samorządu terytorialnego* (praca zgłoszona do druku w roku akademickim 1934/1935).

<sup>96</sup> LCVA, mszp., sygn. 175. 2. VI B. 145, Pismo dziekanatu WPiNS do Rektoratu USB z 7 czerwca 1932 roku, k. 38; ; por. też: LCVA, mszp., sygn. 175. 2. VI B. 145, Pismo W. Świdzy z 2 lipca 1934 roku do dziekana WPiNS, w sprawie poinformowania

mocy finansową, która umożliwiła wydanie pisma<sup>97</sup>. Do 1939 roku opublikowano trzy numery<sup>98</sup>, zaś wśród autorów znaleźli się doktorzy Stefan Jędrzychowski i Jerzy Wiszniewski<sup>99</sup>.

Kierownikiem Zakładu Prawa Administracyjnego był J. Panejko, który pracę naukową rozpoczął na Uniwersytecie Jagiellońskim<sup>100</sup>, gdzie w latach 1926-1928 prowadził zajęcia z prawa komunikacyjnego oraz prawa administracyjnego. Następnie otrzymał nominację na profesora nadzwyczajnego USB<sup>101</sup>. W okresie wileńskim zainteresował się prawem administracyjnym materialnym<sup>102</sup> i procedurą admini-

---

o dochodach z Instytutu Nauk Handlowo-Gospodarczych w Wilnie oraz Rocznych kursów handlowych Marii Przewłockiej, k 59; por. LCVA, mszp., sygn. 175. 2. VI B. 145, *Wykaz Profesorów i Pomocniczych sił naukowych etatowych i kontraktowych, którzy mieli dochody z tytułu ubocznego zajęcia w roku 1934*, k. 66-66v.

<sup>97</sup> M. GUTKOWSKI, *Prace Seminarium ze Skarbowości i Prawa Skarbowego oraz ze Statystyki*, I, Wilno 1931, s. III.

<sup>98</sup> W tomie I artykuły zamieścili: A. DMITRIJEW, *Próba ogólnej teorii wydatków publicznych*; S. Frydman, *Uwagi do podstaw skarbowości*; W. BRUZYK, *Polski podatek dochodowy w świetle teorii podatków (z uwzględnieniem opodatkowania dochodów w Anglii, Francji i Niemczech)*; M. BROJDES, *Wpływ polskiego produktu przemysłowego na produkcję*; W. RUNCEWICZ, *Zastosowanie wskazań naukowej organizacji pracy w zarządzie podatków bezpośrednich w Polsce*; R. BARANOWSKI, *Pierwiastki socjalno-polityczne w systemie podatkowym Związku Socjalistycznych Republik Rad*; por. M. KORNAT, *Polska szkoła sowietologiczna*, cit, s. 83.

<sup>99</sup> M. KORNAT, *Polska szkoła sowietologiczna*, cit, s. 559.

<sup>100</sup> M. TARKOWSKI, *op. cit.*, 60.

<sup>101</sup> LCVA, mszp., sygn. 175. 2. VI B. 3, *Życiorysy panów profesorów, docentów i zastępców profesorów Wydziału Prawa i Nauk Społecznych Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie*, k. 29.

<sup>102</sup> LCVA, mszp., sygn. 175. 2. VI B. 58, *Spis prac naukowych prof. d-ra Jerzego Panejko*. Teczka personalna profesora Jerzego Panejko, k. 1; opracował on, wspólnie z profesorami Władysławem Kumanieckim i Bohdanem Wasiułyńskim podręcznik *Polskie prawo administracyjne w zarysie* (1929), przygotowując w nim rozdziały: *Zdrowotność publiczna, Prawo komunikacyjne, Administracja rolnicza i lasowa. Łowiectwo i rybołówstwo, Prawo wodne, Prawo wyłączeniowe, Bezpieczeństwo publiczne i stan wojenny*.



stracyjną, w tym kwestią *reformationis in peius*<sup>103</sup>. Jednak szczególnie koncentrował się na zagadnieniach samorządności komunalnej, zakładów naukowych, czy też korporacji zawodowych<sup>104</sup>. Przyczynił się do umacniania idei samorządu uniwersyteckiego w Wilnie, o czym świadczy m.in. opinia wydana przezeń w sprawie statutu USB, a także wnioski dziekana Franciszka Bossowskiego z 1928 roku, w sprawie organizacji Wydziału Sztuk Pięknych<sup>105</sup>. W Wilnie współpracował z dr H. Dembińskim oraz asystentem wolontariuszem Michałem Lebeckim.

Uczestników seminarium obowiązywało przygotowanie i wygłoszenie referatu. Nadto analizowano, z punktu widzenia teorii i dogmatyki prawa administracyjnego orzecznictwo Najwyższego Trybunału Administracyjnego. Organizowano też symulacyjne rozprawy sądowe<sup>106</sup>, a także wprowadzono, w porozumieniu z Ministerstwem Spraw Wewnętrznych, jednomiesięczne wakacyjne praktyki w urzędach administracji ogólnej<sup>107</sup>.

---

<sup>103</sup> LCVA, mszp., sygn. 175. 2. VI B. 58. Teczka personalna profesora Jerzego Panejko, k. 36.

<sup>104</sup> W tej dziedzinie był autorem prac: *Geneza i podstawy samorządu europejskiego* (1926), *O organizacji urzędów agrarnych* (1928) – artykuł umieszczony w *Kodeksie Agrarnym* opracowanym przez W. L. Jaworskiego, *Samorząd rolniczy* (1928), *Uwagi o samorządzie* (1928), *Znaczenie samorządu zawodowego w organizacji państwa* (1928), *Ustrój samorządu terytorialnego w Polsce - jako załącznik do projektu Konstytucji* W. L. Jaworskiego (1929), *Rozwiązanie reprezentacji komunalnych w województwach b. zaboru austriackiego* (1929), *Samorząd komunalny w Szwajcarii* (1930), *Czynnik społecznościowy organizacji samorządu miast niemieckich* (1936).

<sup>105</sup> LCVA, mszp., sygn. 175. 1. I A. 483, Pismo J. Panejko w sprawie Statutu USB, z 4 lutego 1930 roku, k. 23-24v; por. też: LCVA, mszp., sygn. 175. 1. I A. 483, *W sprawie projektu Statutu Uniwersytetu Stefana Batorego*, k. 40-42.

<sup>106</sup> J. PANEJKO, *Sprawozdanie z działalności Wydziału*, cit., s. 7; por. też: LCVA, rkps, sygn. 175. 2. VI B. 2c, *Sprawozdanie z seminarium administracyjnego w roku akademickim 1930/1931*. Notatki za rok 1930/1931. Rękopisy profesorów WPiNS, k. 48.

<sup>107</sup> LCVA, rkps, sygn. 175. 2. VI B. 2b, *Sprawozdanie seminarium administracyjnego za rok akademicki 1929/30 z nauki administracji i prawa administracyjnego*. Rok akademicki 1929/1930. Rękopisy profesorów WPiNS, k. 41 i 41v. Wyróżnione prace przedstawili: LUDWIK BAR, *Organizacja samorządu terytorialnego w Szwajcarii*; EUGENIUSZ

Jednak podstawą dydaktyki prawa administracyjnego były wykłady J. Panejko, na których podstawie powstawały skrypty<sup>108</sup>. Po wyłożeniu części wstępnej J. Panejko tłumaczył, na podstawie teorii socjologicznej, zagadnienia polskiego samorządu gminnego. Odwoływał się m.in. do poglądów profesora uniwersytetów w Królewcu i Strasburgu Paula Labanda (1838-1918), zaliczanego do twórców niemieckiej teorii prawa konstytucyjnego<sup>109</sup>. Następnie wykładowca analizował koncepcje klasyków niemiecko-austriackiej szkoły prawa administracyjnego i konstytucyjnego: Otto Mayera (1846-1924), Heinricha Rudolfa von Gneista (1816-1895) oraz Lorenza von Steina (1757-1831)<sup>110</sup> i Edgara Loeninga (1843-1919)<sup>111</sup>. Na zajęciach seminaryjnych z nauki administracji i prawa administracyjnego studenci poszerzali wiedzę także o zagadnienia samorządu specjalnego<sup>112</sup> (głównie – adwokackiego)<sup>113</sup>, teorii zakładów publicznoprawnych, przedsiębiorstw publicznych

---

BARTEL, *Idea przewodnia polskiej ustawy o wykonaniu reformy rolnej*; ANDRZEJ BUCZAK, *O istocie policji*; HENRYK DEMBIŃSKI, *Idea przewodnia samorządu terytorialnego w Polsce; Istota samorządu oraz Reformatio in peius w postępowaniu administracyjnym w świetle teorii prawa administracyjnego*; WIESŁAW KORZENIEWSKI, *O ochronie pracy*; MICHAŁ MONZIELEWICZ, *O związkach międzykomunalnych*; STANISŁAW PACZUK, *O wydalaniu cudzoziemców z granic Państwa Polskiego*; ALEKSY RADNIAK, *Bezpieczeństwo, spokój i porządek publiczny wedle ustawodawstwa polskiego*; WŁADYSŁAW SKOCZKOWSKI, *Wydłuszczenie w prawie wodnym*; FLAWIUSZ TAITELBAUM, *O obowiązku nauczania religii wedle judykatury NTA*, STANISŁAW ZAMBRZYCKI, *Samorząd Angielski*.

<sup>108</sup> *Prawo administracyjne. Skrypt z wykładów prof. JERZEGO PANEJKO*, Wilno 1929, s. 1 i n.

<sup>109</sup> *Prawo administracyjne. Skrypt*, cit., s. 51 i 52.

<sup>110</sup> *Prawo administracyjne. Skrypt*, cit., s. 53.

<sup>111</sup> LCVA, mszp., jez. niem., sygn. 175. 2. VI B. 2b, Teczka personalna profesora Jerzego Panejko, k. 5.

<sup>112</sup> J. Panejko posługiwał się terminem samorząd nieterytorialny; por. *Prawo administracyjne. Skrypt*, cit., s. 79.

<sup>113</sup> W tym aspekcie por. J. STAROŚCIAK, *Samorząd adwokatury*, Wrocław-Wilno 1939, s. 45.

(w tym komercjalizacji tych jednostek). Istotnym punktem programu studiów było postępowanie administracyjne<sup>114</sup>.

Kierownik katedry uważał, iż do badania i nauczania prawa administracyjnego, potrzebny był dodatkowy pracownik naukowy. Wystąpił więc z wnioskiem o powołanie studenta III roku prawa H. Dembińskiego<sup>115</sup> na stanowisko młodszego asystenta. Napisał w uzasadnieniu, iż bez dodatkowej pomocy nie mógł „[...] prowadzić seminarium administracyjnego bez uszczerbku [...]” dla wykonywanych przez niego prac naukowych, nadto stwierdził, że niemożliwe było samodzielne prowadzenie zajęć „[...] z tak wielkiej dziedziny jaką jest prawo administracyjne obejmujące kilka tysięcy ustaw i rozporządzeń [...]”<sup>116</sup>. Współpraca ta zaowocowała napisaniem przez H. Dembińskiego pracy doktorskiej: *Osobowość publiczno-prawna samorządu w świetle metody dogmatycznej i socjologicznej* (1933)<sup>117</sup>.

Na Wydziale istniały zespoły badawcze zgłębiające tematy szczególnie istotne z zakresu prawa publicznego. Przykładowo: można wymienić grupę pod kierownictwem M. Gutkowskiego<sup>118</sup>, która wnikliwie

---

<sup>114</sup> *Prawo administracyjne. Skrypt, cit.*, s. 1-112; w kwestii poglądów uczonych niemieckich por. T. WIECIECH, M. ZAKRZEWSKI, *O praworządność i zdrowy ustrój państwowy. Zagadnienia zabezpieczenia konstytucyjności ustaw w polskiej myśli politycznej i prawniczej okresu międzywojennego*, Kraków 2006, s. 61; por. też B. SZLACHTA, *Obiektywna podstawa prawna. Wybór pism Czesława Martyniaka, Antoniego Szymańskiego i Ignacego Czumy*, s. 120.

<sup>115</sup> Autor pracy: *Osobowość publiczno-prawna samorządu w świetle metody dogmatycznej i socjologicznej* (1934). Na seminarium z prawa administracyjnego w roku akademickim 1930/1931 H. DEMBIŃSKI przedstawił referaty: *Zagadnienia karno-administracyjne, Rozprawa w postępowaniu administracyjnym, Charakter samorządu rzemieślniczego, Nabywanie obywatelstwa z traktatów międzynarodowych*; por. LCVA, mszp., sygn. 175. 2. Ca. 575, Świadcetwo z uczestnictwa w seminarium. Dokument Wystawiony 18 maja 1931 roku. Teczka personalna studenta H. Dembińskiego, k. 22.

<sup>116</sup> LCVA, mszp., sygn. 175. 2. VI B. 34i, Wniosek J. Panejko w sprawie zamianowania na stanowisko młodszego asystenta H. Dembińskiego. Pismo z 25 kwietnia 1930 roku, k. 8-8v.

<sup>117</sup> LCVA, mszp., sygn. 175. 2. VI Ca. 575, Pismo J. Panejko do dziekanatu WPiNS z 4 grudnia 1933 r., k.23.

<sup>118</sup> M. GUTKOWSKI, *Prace Seminarium ze Skarbowości i Prawa Skarbowego oraz*

analizowała strukturę gospodarki publicznej Związku Radzieckiego. Tematy podejmowane przez badaczy wileńskich znacząco wzbogacały ówczesny polski dorobek naukowy w zakresie prawa publicznego.

Po zakończeniu II wojny światowej prawnicy wywodzący się z Wilna, o ile tylko przeżyli<sup>119</sup>, kontynuowali rozpoczęte tam badania. Na szczególną uwagę zasługują w tym zakresie osiągnięcia naukowe W. Świdy – w 1946 roku organizatora katedry prawa i procesu karnego Uniwersytetu Wrocławskiego<sup>120</sup>, następnie zaś jednego z twórców kodyfikacji karnej z 1969 roku. We Wrocławiu wykladał także A. Mycielski<sup>121</sup>, w Łodzi – prof. Bolesław Wilanowski. Natomiast spośród wileńskich profesorów, którzy po 1945 roku prowadzili badania naukowe w ośrodkach zagranicznych można – przykładowo – wymienić W. Sukiennickiego, czynnego na Wydziale Prawa w Oxfordzie, następnie w kalifornijskim Hoover Institution<sup>122</sup>, S. Glasera – na Uniwersytecie w Liège i katolickich uczelniach w Louvain oraz Gandawie<sup>123</sup>, czy też W. Komarnickiego – w Polskiej Szkole Nauk Politycznych w Londynie, w 1949 r. prowadzącego wykłady w Akademii Prawa Międzynarodowego w Hadze<sup>124</sup>. Tym sposobem Wydział Prawa i Nauk Społecznych jeszcze długie lata po swym przymusowym zamknięciu wnosił do nauki nowe idee.

---

ze *Statystyki*, I, s. VIII.

<sup>119</sup> M GUTKOWSKI został zamordowany w czasie II wojny światowej przez Niemców, por. L. ZASZTOWT, *Alma Mater Vilnensis Clandestina 1939-1945*, «Lithuania», 4 (1994), s. 110; por. też: P. JASIENICA, *Pamiętnik*, Warszawa 2007, s. 190.

<sup>120</sup> J. FIEMA, W. GUTEKUNST, S. HUBERT, *op. cit.*, 5.

<sup>121</sup> P. PLUTA, *op. cit.*, s. 219 i 224.

<sup>122</sup> D. SZPOPER, *Cywilizacyjna i kulturowa rola elit Wielkiego Księstwa Litewskiego w XIX wieku*, «Gdańskie Studia Prawnicze», XV, 2006, s. 243.

<sup>123</sup> M. CIEŚLAK, *op. cit.*, s. 105.

<sup>124</sup> T. WIECIECH, M. ZAKRZEWSKI, *op. cit.*, s. 132.

## PUBLIC LAW AT THE UNIVERSITY OF STEFAN BATORY IN VILNIUS

## Summary

The Law Faculty and Social Science of University of Stefan Batory was a centre of the science of Vilnius lawyers in the interwar period. Examinations and lectures were run both in the field of the public law, private, as well as of support sciences of the law. The article is devoted to the learning of the public law and his academic teachers. Lectures directed for getting to know such objects as the constitutional, church, criminal, tax and administrative law were run on different ranks of studies (from II till the IV year). Syllabus were made up on the basis of provisions of the law about the academic education.

In the period of the interwar period discussions took place about their shape. In them professor Eugeniusz Waśkowski, who proposed the legal specialization in senior years supplemented took the active participation for historical researches concerning the institution from the scope of individual branches of the law.

In frames this way constructed among others constitutionalists gave a lecture. Among them professor Waclaw Komarnicki participated in scientific trips to West-European cities – particularly to Paris. He also contributed to the development of the learning of the public law with one's work professors Alfons Parczewski and Bolesław Wilanowski who dealt with the canon law and laid them out together with marital rights. Analysing the contribution of Vilnius lawyers to academic achievements of the Polish learning of the criminal law, it is impossible to forget about examinations conducted by professors Bronisław Wróblewski and Stefan Glaser. B. Wróblewski cooperated closely with a more late professor of the Wrocław University Witold Świda. Next, S. Glaser joined in the discussion about legal-medical aspects of abortion.

Among this circle it is needed to mention about professor Mieczysław Gutowski – the editor of the periodical *Works of the Seminar from the Finances and the Revenue law and the Statistics*. There is also described an academic activity of professor Jerzy Panejko, who was concentrated in examinations on the subject matter of the local government and professional council.

The Vilnius legal thought survived throughout the period of the II World War. W. Świda, B. Wilanowski and A. Mycielski were continued lectures in the country. Especially W Komarnicki, W. Sukiennicki, or also S. Glaser began the teaching and scientific work at foreign colleges. They cultivated the Vilnius legal thought given rise to and looked after in the interwar period.